

۷۷
74
④

تۆرك يوردى

ناشرى : تۆرك يوردى

مدىرى : آق جورە اوغلى يوسف

يىل ۱۳۳۱ صاى ۱۹ ۱۷ تشرىن تانى ۱۳۳۱ يىل ۵ جلد ۹ صاى ۹۷

اوزونلق و سطح اولچوسى اولوب تقريباً بر كيلومترو اولور . باغیرمق و دعوت ایتک (اوندە مک) معنایندە اولان « چاقرمق » ، « چاغیرمق » مصدرندن اولوب ، دیگر بر کسه نی یوکسک سس ایله چاغیروب کتیرمک ممکن اولان بر یرە دنیلمش اولسه کرک ، صکرەلری روسلرک بر « وە رست » لرینه چاقیریم اطلاق اولمغه باشلاندى .

میرم ایسه قازاق تورکجه سنده اولان بیرمک (ویرمک) مصدرندن اولوب سخاوت معنی سنده قوللانیلیر . سوزک ابتدا سنده کلن « ب » یرینه « م » قوللانمق قازاق تورکجه سنده نادراً واقع اولور بر قاعده کییدر . میرمەز - خسیس ولیم دیمک اولوب ، بونک عکسی اولان سخی ایچوندە « میرمدی » (ویرم - لی) دیرلر .

ایشته بزم « علم » یرینه قوللانیلور دیدیکمز « بیلم » (بلم) سوزی ده اصول اشتقاق جهتدن بونلرک آرقداشی اولوب ، معنا جهتندن ده « توزوم » کبی بر اسم مصدردر . « لغت چغتای و ترکی عثمانی » دده بو کله حقه ده ایضاحات ویریلیرکن « بیلم لیک (بیلم - لی) - دانشمند ، عارف ، ذکی ، دانا ، حاذق » هنرمند ، دنیلمشدرکه « بیلم » ک علم معنایندە اولدیغینی اک آجیق بر طرزده کوسترییر .

اولقال

- یتمه دی -

تورقاسی

سیامت:

عراق تورکلری

۴

باشی بیل ۵ - جلد ۹ - صافی ۳ دهم

« تورک یوردی » نک ۹۴ نجی سایسندە کی قروکیدە کوسترلیدی اوزره

اربیلدن جنوبه طوغرو اینتجه، « آلتون کوپرو » یه کلنیر : کوچوک زابک
 اوستده « مراد رابع » طرفدن یاپیش صاغلام برکوپرونک کمرلری یاننده
 تأسس ایدن شوقصبه جقک اهایلی هی تورکدر. بش آلتی بوزخانه تخمین اولونان
 آلتون کوپرو لیرک - شیوه لری برآز یایوان اولماقله برابر - عراقی تورکلرندن
 هیچ ر فرقی یوقدر. قصبه نلک استانبول - بغداد یولی اوستده بولونماقی
 و برده بغداده اخرجات ایچین یکانه نقلیه واسطه سی اولان نهرک همان کنارنده
 اوناسی آلتون کوپرو اهایلیسی چفتجیلک و قیونجیلقدن زیاده تجارتیه سوق ایتیشدر.
 اوحوالینک بغدادی، آرپه، یوک، مادی، کتیره، پینیر اخراجانه یادوغرو و دن
 دوغرویه اشتراک ایدرلر، یاخودده اشیانک نقل اولوندوغی « صال » لرک
 مالزمنه سی صائمقله استفاده ایدرلر. اصل قارا یولیه یاسیلان تجارتدن فائده
 تأمین ایتلرینه چیغتیجیلکی، و قیونجیلقدن علاوه ایتایدر.

شیمدی ینیه قروکی تعقیب ایدم* : جنوبه دوغرو سکنز اون ساعت
 مسافه ده « کرکوک » قصبه سی وار، که بواسطه برلوانک مرکزیدر. کرکوک،
 نفوسنک کشافتی اعتباریه عراق تورکلرینک همان مرکزی صاییلاییر :
 اون بیک خانه تخمین اولونان بو قصبه نلک طاش و کیره چدن یاپیش بیاض
 دووارلری آره سندن آقین آقین کیده انسانلرک قیافتی، لسانی، طورلری
 سزه بر تورک شهرنده اولدوغکنزی امید و قوتله حس ایتدیرد. کرکوکده -
 اربیلده اولدوغی کی - برقلعه وار: (قلعه) اسکیدن ضامی اولاراق طوپراقدن،
 طاشدن یاپیش برتیه نلک اوستده اطرافتی، خانه لرک جبهه سندن عبارت بر سور
 احاطه ایدر و سورك قابه سندن ایجری یه کیریله بیلیر. اصل طوپراغک سوبه سندن
 قالدیرم طرزنده بر یوقوش وار که قابی یه منتهی اولور) شهرک الک کوزدل جهتی
 « قوریا » محله سیدر : اکر موسم بهارسه، سسوقاقلردن کچرکن، بللور
 سولرک قناللردن آقدیغی، دووار اوستدن صارقش لیمون و پورتقال آغاجلرینک
 بیاض چیچکلریله بوتون یرلره برییلدیز سماقی ایشله دیکنی کورورسکنز. هوایی
 دولدوران نفیس بر قوقو، سزی مست ایدر. قهوه خانه لرده سولرک قییسنده

اسكمله لره اوتورمش قونوشان و كولن انسانلره بر آز ياقلاشيره كز اولرده ده رين بر صميميله روحكزى مست ايدى دلر .

كر كوك ، نفوسنك كشافيله عراق توركارينك مركزيدر ، ديورم ، چونكه تورك اولان ساده شهر ده كيل : شهرك اطرافنده ده برجوق تورك كويلرى واردر : قزل يار ، بلاده ، تسعين ، امام زين العابدين ، تازه خورماتو ، رمضانجق ، چرداقل ، تركلان ، طوپوز آده ، كومبتر ، چوپايجه ، باجوان ، ترجيل ، تيركسان ، ليان ، يحيى آباد ، طوقاقلو ، قره لو ، عمرندان ، كوچك .

بوتورك كويلرينك اسملى ، واهاليسنك مقدارى حقنده كافى درجه ده تحقيقات ياييله ماديفنه متاسفم . بونكه برابر شو بر حقيقتدر ، كه جفتجيك وقونجىلق ايدن بو تورك كويللىرى ، كوى حياتنده ييله وارقلارنى محافظه ايدى بيلمشلدرد .

كر كوكلرك نه لسانلى ، نه ثروتلرى نه ده تجارتلرى حقنده ايضاحات ويرمى زائد كوريبورم .

اربيله عائد معلوماتى كر كوك اهاليسنده تعميم ايدى بيليرسكز . آره لرند ساده شو فرق وار ، كه كر كوك ، اطرافنده كى مختلف قوملرك تاثيراتسندن داهى آز متاثر اولمش . عراق توركلرى آره سنده بويه نسلدن نسله انتقال ايدن بر روايته كوره ، اورفه ليلرله (داي ، يكن) دلر . فى الحقيقه بوروايى تايب ايدن ايكي جانلى وثيقه واردر : لهجه و شرقى ! عراق توركارينك لهجه سيله اورفه نك كى برى برينه بك بگز ، بر اورفه لى ايله بر عراقلى بى قارشى قارشى به اوطورتوب اولرك قونوشمه لرينه دقت ايدنجه بونى در حال تسليم ايدرسكز . صوكره ، شرقى ك آهنگى برى برينك اوقادار عييدر ، كه بر اورفه لينك ده ، بر عراقلى توركلك ده يوره كنى عيى تاثيرله هيچانه كتيرر . صره سى كلشكن عراق توركلرينه عائد بر شرقى بى ده يازايم :

» بغدادك يوللرند

صو دورمش كوللرند

بر چفت قولباغ اولایدم

یارمک قوللارنده

« زاب اعلا » ایله « خازر » نهرلرینک تشکیل ایتدیکی یارم آداده وتلمه فرده بولان تورکلر آره سنده شیعی « secte » فرقلر موجود اولدوغی کبی کرکوکله جوارنده وادردر . [اریبلده بو فرقلردن برتک آدم بیله یوقدر . اریبللیر عمومیتله « سنی » اولوب حنفی وشافعی مذهبنه سالکدرلر] .

۲ نجی مقاله ده موصل جوارنده کیلر ایچین سوبلد بکم کبی بورده کی مخالف فرقلرده بالخاصه سنیلرک داها کشافلی بولوندیغی یرلرده ، آینلرینی مرور زمان ایله ترک ایدوب قیز آلوب ویرمک صورتیله اصل کتله ایچنسه قاریشورلر ؛ لکن طویلو برحاله یاشایانلر ؛ محافظه کارلقده دوام ایدیورلر .

کرکوک جنوبنده ، برناحیه مرکزی اولان « طاووق » اهالیسی بو قیلندر : بش اتی یوز خانه تخمین اولونایلان بونلر ، کوچوچک قصبه لرنده خصوصی بر محیط ، خصوصی بر هوا خلق ایتشلردر .

انسان ، بویله مختلف ملتلرک ، قیافتلرک ، عنعنلرک عیشری ایچنده یووارلانیور حبسه ، کرکوک - طاووق یولارینی قطع ایدوب ده طاووغه کانجه ؛ یریر خورما آغاجلرینک یوکسلدیکی و قناللرک اوزانوب کیتدیکی سوقاقلرده ایری بویلو پوص بیقلی ، اوزون سقاللی ، وقور آدملرک قارشیسنده ، « یکی چری » قیافتخانه سنک بردن جانلاندیغی ظن ایدر ؛ بو انسانلر اسکی تورکلره اوقادار بکزییور !

احتمال ؛ بودیغی مخالفت ، اونلرک سبجیه اصلاتی یاشاتماقده خیرلی بر عامل اولش . بانا ، طاووق قیلر قادار اسکی تورک حیاتی سز دیره ن هیچ برشی اولمادی . قیافتلرنده ، طورلرنده ، سویله یشلرلرنده و سیالرلنده او یله اصل بر خصوصیت وارکه محیطک دایانماز تضییقلری آلتنده اصلا ده کیشمین ، صارصلمیان قدرتنک تأثیرینی ناقبله قادار نفوذ ایتدیرر .

طاووقدن صکره « طوزخورماتو » کلیر . بوراسی ده بش اتی یوز خانه لک

بر تورک یوردیدر. طاووقلیردن هیچ برفرقلری یوقدر: لسان، عادت، معیشت،
وهرشی اونارک کی کبی .

ملتر ایچین بر طوبراغه اوطوروب یرلشمک حالی تمندمه یوکسک بر
سویه عد ایدرلر .

فی الحقیقه چادر دن چانی آلتنه کیرمک تکاملک یوکسک بر درجه نه چیقماق
دیمکدر. وروم ایلی تورکلرینک یرلشمش ایکن هجرت ایتمه حاضر لانیور حسی
ویرن حالی بر دوشونکیز ، صکره اجنبی طالمره ، تورکلرک استقرارچی
برملت اولمادینی فکری مطلقا روم ایلی تورکلرندن گلشدر ، دییه جکسکز .

شیهه یوق ، که سزی ده ، اجنبی طالمری ده آلداتان ، مختلف دین و عرق
مجادله ارینک ، اوقان و آتش قاصرغه سنک عصر لارجه بویله هیچ دینمه بن تاثیرلرینی
کوره مامک اولمش !

شیمدی بر آزده عراق تورکلرینی تدقیق ایدیکز، کوره جکسکز، که تورک،
جدا استقرارچی بر ملتدر :

ارییل ، آلتون کویری، کرکوک ، طاووق ، طوزخورماتو و نهایت اسکی
کفری : ... تورک ، بورالرده ، جذرلرینی طوبراغک تا درینلکلرینه قازار
ایندی رمش آغاجلرکی طوبراغه یرلشمش و کوکاشمشدر !

هاشم ناخیر

بیته دی

علاوه: کله جک مقاله ده شاعر فضولینک عراق تورکلرندن هانکی عشرته
منسوب اولدوغنی و تاثیرینی قید ایده جکسکز .